

Länsstyrelserna

**Länsstyrelserna stödjer och
samordnar föräldrastödsarbetet**

Titel: Länsstyrelserna stödjer och samordnar föräldrastödsarbetet
Utgivare: Länsstyrelsen i Örebro län
Publ nr. 2015:1
Illustration omslag: Mostphotos
Kontaktperson: Camilla Pettersson, Länsstyrelsen i Örebro län

Förord

Att främja barns och ungas hälsa och att förebygga ohälsa är ett viktigt och prioriterat arbete i Sverige. Föräldrar har stor betydelse för sina barns utveckling och hälsa. Villkor och förhållanden under uppväxten har också betydelse för hälsan genom hela livet. Enligt FN:s Barnkonvention och den svenska strategin för att stärka barnets rättigheter ska samhället erbjuda föräldrar stöd och hjälp i sitt föräldraskap. Regeringen har också tagit fram en nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd. Syftet med att stödja föräldrar i sitt föräldraskap är enligt den nationella föräldrastödsstrategin *att via föräldrar främja barns hälsa och positiva utveckling och maximera barnets skydd mot ohälsa och sociala problem.*

Länsstyrelserna har sedan 2014 i uppdrag att i respektive län, stödja föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla stöd till föräldrar med barn i tonåren. Länsstyrelsen i Örebro län har också uppdraget att årligen lämna en samlad rapport till Regeringskansliet. Länsstyrelserna har beslutat om att ta ett gemensamt ansvar för såväl arbetet med uppdraget som med rapporteringen av detsamma. Denna rapport är den första inom ramen för länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag och den beskriver vår gemensamma resa med uppdraget, förutsättningar för det regionala och lokala föräldrastödsarbetet och viktiga utvecklingsområden för kommande år av satsningen.

Under länsstyrelsernas första år med uppdraget har vi haft kontakt med en mängd föräldrastödjande aktörer i landet inom offentlig, idéburen och privat verksamhet. Det samlade bilden är att det finns ett stort intresse för att utveckla föräldrastödsarbetet till föräldrar med barn i tonåren. Samtidigt är det viktigt att bygga upp strukturer och arbetssätt för en god täckning av föräldrastöd genom hela barnets uppväxt.

Stort tack till alla länsstyrelser som bidragit till innehållet i denna rapport! Ett särskilt tack till arbetsutskottet för länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag som granskat rapporten och bidragit till förbättringar!

Per-Olov Mörn
Enhetschef, Social Hållbarhet
Länsstyrelsen i Örebro län

Camilla Pettersson
Föräldrastödssamordnare,
Länsstyrelsen i Örebro län

Länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag

Länsstyrelsen ska under åren 2014-2017 stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren i respektive län, i enlighet med definitionen av föräldrastöd i den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd.

Viktiga utgångspunkter i arbetet är det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter.

Innehåll

Kapitel 1. Länsstyrelsernas gemensamma arbete växer fram	6
1.1 Tolkning av uppdraget	6
1.2 Att bygga en struktur för det gemensamma arbetet	8
1.3 Analys av nuläget skapar förutsättningar för förändringsarbete	10
1.4 Gemensam kunskapsbas	11
1.5 Länsstyrelsernas experter inom relevanta sakområden	12
1.6 Gemensamma kommunikationsunderlag	13
 Kapitel 2. Utgångspunkter för en regional stöd- och samordningsstruktur	14
2.1 Organisering av uppdraget på länsstyrelserna	14
2.2 Regionala och lokala förutsättningar och utmaningar för ett utvecklat föräldrastöd	15
2.3 Det befintliga stödet till föräldrar med barn i tonåren	17
 Kapitel 3. Utvecklingsområden för ett utvecklat stöd till föräldrar med barn i tonåren	19
3.1 Utveckling av struktur och insatser inom föräldrastödsområdet	19
3.2 Fortsatt utveckling av länsstyrelsernas gemensamma arbete	23
3.3 Ett effektivt och välfungerande rapporteringssystem för kommande år av satsningen	24
 Bilagor	26

Kapitel 1. Länsstyrelsernas gemensamma arbete växer fram

Länsstyrelserna beslutade tidigt under 2014 att arbetet med föräldrastödssamordningen skulle gynnas av att länsstyrelserna tog ett gemensamt ansvar för uppdraget. Genom att regeringen har gett länsstyrelserna ett samordande och stödjande uppdrag skapades förutsättningar för att på regional nivå utveckla ett likvärdigt arbete i hela landet. Det ställer dock krav på att länsstyrelserna skapar strukturer för samverkan, en gemensam kunskapsbas och möjligheter till erfarenhetsutbyte. Länsstyrelsernas befintliga Chefsforum för Social hållbarhet, som samlar länsstyrelsernas enhetschefer inom området, initierade och leder det gemensamma arbetet.

Ett av de första stegen i det gemensamma arbetet var att några representanter från Chefsforum för Social hållbarhet träffade Folkhälsomyndigheten och Sveriges Kommuner och Landsting för att ta del av deras erfarenheter från tidigare föräldrastödsuppdrag och för att få kunskap om hur de arbetar inom föräldrastödsområdet.

Ett andra viktigt steg var att planera en länsstyrelsegemensam dag som genomfördes i Örebro den 9 maj 2014. Syftet med dagen var dels att tillsammans diskutera tolkningen av uppdraget, dels att påbörja arbetet med att ta fram en struktur för det länsstyrelsegemensamma arbetet. Socialdepartementet deltog under dagen genom att ge en bakgrund till uppdraget, informera om andra närliggande och relevanta uppdrag samt diskutera förväntningar på länsstyrelserna. Några avgörande beslut för det länsstyrelsegemensamma arbetet togs under mötet:

- att gemensamt fortsätta diskussionerna om tolkningen av länsstyrelsernas uppdrag
- att skapa en struktur för det gemensamma arbetet, bland annat genom att tillsätta ett arbetsutskott för det gemensamma arbetet och arrangera fortsatta länsstyrelsegemensamma träffar inom ramen för uppdraget
- att utifrån länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag genomföra en nulägesanalys i samtliga län. Ett gemensamt underlag för analysen tas fram av Länsstyrelsen i Örebro län
- att ta fram en gemensam kunskapsbas för föräldrastödsuppdraget

1.1 Tolkning av uppdraget

En av fördelarna med att regeringen har gett länsstyrelserna ett regionalt samordningsuppdrag inom föräldrastödsområdet är att det skapar möjligheter för ett likvärdigt stöd till föräldrar i hela landet. En förutsättning är att dock att länsstyrelserna tolkar uppdraget på ett likartat sätt. I Länsstyrelsernas gemensamma diskussioner har därför stor vikt lagts vid tolkningen av uppdraget och de egenskaper som det utvecklade stödet till föräldrar med barn i tonåren förväntas ha. En central fråga i sammanhanget är vad *stöd till föräldrar med barn i tonåren* innebär? Enligt regeringens nationella strategi för ett utvecklat föräldrastöd definieras föräldrastöd som *en aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrars sociala nätverk*.¹ Det innebär att föräldrastöd kan inkludera en stor variation av insatser och stöd. Folkhälsomyndigheten har exemplifierat föräldrastöd i den vägledning för regionalt och lokalt föräldrastödsarbete som de gett ut. Föräldrastöd kan handla om att erbjuda mötesplatser för föräldrar, stöd via förskola och skola, föräldrakurser eller föräldrastödsprogram, föräldrastöd via webben eller

¹ Regeringen (2009). *Nationell strategi för ett utvecklat föräldrastöd - En vinst för alla*. Stockholm: Regeringen.

individuellt stöd.² Uppdraget handlar vidare om att stödja föräldrastödjande aktörer.

Förutsättningarna för att kunna stödja olika aktörer är att vi känner till vilket stöd som behövs och efterfrågas men också får en förståelse för vilka förutsättningar som finns för arbetet regionalt och lokalt. Det är först när vi vet detta som vi kan utveckla ett ändamålsenligt stöd. Länsstyrelsernas stöd till föräldrastödjande aktörer ska i sin tur bidra till en utveckling av ett stöd till föräldrar med tonårsbarn som är *universellt, kunskapsbaserat, långsiktigt och samordnat*. Utgångspunkterna för arbetet är definitionen av föräldrastöd enligt den *nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd, barnets rättigheter och det jämställda föräldraskapet*.

Enligt regeringens strategi innebär ett universellt föräldrastöd att *alla föräldrar erbjuds samma möjligheter till stöd och hjälp*.³ I praktisk verksamhet är dock gränsen mellan universellt och selektivt stöd inte lika lätt att definiera. Folkhälsomyndigheten skriver i den vägledning som getts ut kring lokalt och regionalt föräldrastödsarbete att gränserna mellan universellt, selektivt och indikerat stöd inte är särskilt skarp.⁴ Frågan är också hur viktigt det är att gränsen är skarp. Ur ett barnrättsperspektiv ska samhället erbjuda föräldrar stöd och hjälp så att de kan vara bra föräldrar.⁵ För detta krävs en mångfald av insatser som utformas på olika nivåer och att föräldrastödet har en god täckning genom hela barnets uppväxt. Begreppet *proportionell universalism* blir relevant i detta sammanhang då det fångar den balans som bör upprättas mellan å ena sidan det universella och å andra sidan de anpassningar som behöver göras för utformningen av ett ändamålsenligt föräldrastöd. I en rapport om svenska lärdomar av Marmot-kommissionens rapport *Closing the Gap*⁶ står att proportionell universalism innebär att *åtgärderna bör vara universella men bör anpassas, både i omfattning och utformning, till de med störst behov [...] att åtgärden bör anpassas till geografiska förhållanden och prioriterade grupperns behov*.⁷ Ett universellt stöd utan målgruppsanpassning riskerar att exkludera grupper av föräldrar som av någon anledning inte kan eller vill ta del av befintligt stöd. Att målgruppsanpassa stödet handlar därför också om att göra stödet tillgängligt för alla föräldrar oavsett bakgrund och förutsättningar.

Länsstyrelsernas uppdrag handlar också om att det stöd som ska utvecklas till föräldrar med barn i tonåren ska vara samordnat. Det skulle kunna handla om att bidra till en samordning av olika typer av insatser, insatser på olika nivåer samt samordning mellan insatser för föräldrar med barn i olika åldrar. Länsstyrelserna kan också utgöra en länk mellan den nationella och lokala nivån.

Utvecklingen av det föräldrastöd som länsstyrelsen ska bidra till genom att stödja föräldrastödjande aktörer ska enligt uppdraget vara kunskapsbaserat. Begreppet kunskapsbaserad praktik eller evidensbaserad praktik använts bland annat inom socialt arbetet och innebär att arbetet ska bygga på kunskap från olika typer av kunskapskällor (Figur 1).⁸

² Folkhälsomyndigheten (2014). *Vägledning i lokalt och regionalt föräldrastödsarbete. Föräldrar spelar roll*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

³ Regeringens skrivelse 2013/14:87. *Ett stärkt föräldrastöd - för barnets rätt till trygga uppväxtvillkor*.

⁴ Folkhälsomyndigheten (2014). *Vägledning i lokalt och regionalt föräldrastödsarbetet. Föräldrar spelar roll*.

⁵ FN:s konvention om barnets rättigheter, artikel 18.

⁶ *Closing the Gap* är en rapport som 2008 gavs ut av WHO. Bakgrunden var de stora globala hälsoklyftorna, varför en kommission tillsattes för att genom en bred ansats finna sätt för att komma tillrätta med dem. Sir Michael Marmot var kommissionens ordförande.

⁷ Statens folkhälsoinstitut & Socialstyrelsen (2010). *Svenska lärdomar av Marmot-kommissionens rapport Closing the Gap*.

⁸ Se exempelvis: Jegerby U. (2008). *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*. Stockholm: Gothia.

Figur 1. De fyra kunskapskällorna enligt en evidensbaserad praktik

En första kunskapskälla handlar om att få insikt om den situation och de omständigheter som den praktiska verksamheten råder under. En annan viktig kunskapskälla är bästa tillgängliga evidens inom området. Det är viktigt att komma ihåg att evidens handlar om *det sammanvägda* och *bästa tillgängliga* faktaunderlaget för en viss fråga. En tredje källa till kunskap är målgruppen. För att kunna utveckla föräldrastödet på ett sådant sätt att det attraherar föräldrar med olika bakgrund och livsvillkor måste vi ha kunskap om målgruppens önskemål och behov. Att alla föräldrar erbjuds samma möjlighet till stöd innebär inte med automatik att alla föräldrar har samma möjlighet att ta del av det stöd som erbjuds. Om stödet bara attraherar en viss grupp föräldrar finns en risk att ojämlikheten i hälsa ökar. I litteraturen kring implementering framhålls vikten av att kunna anpassa en insats både utifrån lokala förutsättningar och utifrån insatsens målgrupp.⁹ Den fjärde och sista kunskapskällan handlar om hur den professionelle väger samman kunskapen från de övriga kunskapskällorna med sin yrkeskunskap och sin personliga kompetens.

Det utvecklingsarbete som länsstyrelserna ska bidra till ska enligt uppdraget vara långsiktigt. Länsstyrelsernas uppdrag pågår till och med 2017, men de strukturer och det arbete som byggs upp under dessa år bör syfta till att vidmakthållas.

Viktiga utgångspunkter för arbetet är att det *jämställda föräldraskapet* och *barnets rättigheter*. Länsstyrelserna tolkning är att dessa två perspektiv ska genomsyra arbetet med uppdraget och utgöra den värdegrund som allt arbete vilar på. De föreslagna insatserna och utvecklingsområdena bör därför granskas utifrån dessa två utgångspunkter som också överlappar varandra. De centrala artiklarna i konventionen om barnets rättigheter handlar om alla barn är lika mycket värda (artikel 2), att alla åtgärder ska utgå från vad som är bäst för barnet (artikel 3), att barnet har rätt till liv och utveckling samt att alla barn har rätt att komma till tals i frågor som berör dem (artikel 12). Artiklarna 5 och 18 handlar dessutom om att staten ska ge bistånd till föräldrar och vårdnadshavare så att de kan fullgöra sitt ansvar för barnets uppfostran och utveckling. I Sveriges strategi för att stärka barnets rättigheter står att alla föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.¹⁰

1.2 Att bygga en struktur för det gemensamma arbetet

Att Chefsforum för Social hållbarhet tidigt i uppdraget enades om att arbeta tillsammans inom ramen för uppdraget har inneburit att en struktur för samarbete länsstyrelserna emellan snabbt har vuxit fram.

⁹ Se exempelvis: Durlak J. & DuPre E. (2008). Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41, 327-350.

¹⁰ Regeringskansliet (2014). *Konventionen om barnets rättigheter. Med strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

Länsstyrelsen i Örebro län har ansvar för att i samverkan med övriga länsstyrelser årligen skicka in en samlad rapport till Regeringskansliet. Det föll sig därmed naturligt att Länsstyrelsen i Örebro också tog på sig ett utökat ansvar att samordna det gemensamma arbetet.

Ett arbetsutskott med representanter från sex länsstyrelser¹¹ har bildats och Länsstyrelsen i Örebro län samordnar arbetet i utskottet. Arbetsutskottet rapporterar till Chefsforum för Social Hållbarhet. Arbetsutskottet bistår Länsstyrelsen i Örebro län i arbetet med att ta fram en gemensam kunskapsbas och gemensamma kommunikationsunderlag. Arbetsutskottet för också dialoger med andra verksamheter såväl internt som externt samt planerar och genomför gemensamma insatser och aktiviteter inom ramen för uppdraget. En annan viktig uppgift är att samla in behov och önskemål från övriga länsstyrelser samt rapportera tillbaka arbetet i arbetsutskottet.

Det föräldrastöd som länsstyrelserna ska bidra till att utveckla ska enligt uppdraget vara kunskapsbaserat. För att öka förutsättningarna för detta har en referensgrupp med forskare inom föräldrastödsområdet bildats. Syftet med referensgruppen är:

- att vara rådgivande till länsstyrelserna i uppdraget att utveckla det regionala och lokala arbetet med att stödja föräldrar med barn i tonåren
- att bidra med kunskap kring hur arbetet bör struktureras för att få ett välfungerande föräldrastöd genom hela barnets uppväxt, i enlighet med den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd
- att vara rådgivande i det länsstyrelsegemensamma arbetet med att utveckla kunskapsunderlag och kommunikationsinsatser för att på så sätt öka förutsättningarna för ett likvärdigt arbete i hela landet

Referensgruppen träffas förslagsvis två gånger per år med ett första möte under våren 2015.

Länsstyrelserna uttryckte redan vid det första gemensamma mötet i Örebro i maj 2014 önskemål om fortsatta träffar inom ramen för uppdraget. Arbetsutskottet ansvarar för att planera och genomföra gemensamma möten 2-3 gånger per år. Syftet med träffarna är att skapa tillfällen för att öka kunskapen inom området, utbyta erfarenheter och diskutera det gemensamma arbetet. En struktur för fortsatta diskussioner och erfarenhetsutbyte i mindre grupper via kommunikationsverktyget Microsoft Lync har också initierats.

Ett annat forum för kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelsernas föräldrastödssamordnare och samordnare inom närliggande områden är en gemensam samarbetsyta som skapats på länsstyrelsernas intranät. På denna yta finns dels möjlighet att publicera dokument, såsom litteraturtips, inbjudningar och gemensamma kommunikationsunderlag, dels möjlighet till diskussion och erfarenhetsutbyte. Arbetsutskottet ansvarar för att administrera och uppdatera samarbetsytan.

I länsstyrelsernas regleringsbrev för budgetåret 2015 utvidgades uppdraget till Länsstyrelsen i Örebro län och innebär numer också att stödja och samordna länsstyrelsernas arbete inom ramen för uppdraget. Denna funktion ska stödja och samordna utvecklingen av det regionala och lokala föräldrastödsarbetet genom kompetensutvecklings- och kommunikationsinsatser. Uppdraget ska samordnas med andra relevanta uppdrag och pågående arbeten på länsstyrelser och andra myndigheter.¹²

¹¹ Länsstyrelserna i Dalarnas, Norrbottens, Skånes, Stockholms, Västra Götalands och Örebro län.

¹² Regeringen (S2014/8870/SAM). *Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende länsstyrelserna.*

Struktur för det gemensamma arbetet

- Chefsforum för Social hållbarhet leder det gemensamma arbetet.
- Länsstyrelsen i Örebro län ansvarar för samordningen av det gemensamma arbetet, samverkan med andra myndigheter och organisationer samt den samlade rapporteringen.
- Arbetsutskottet bistår Länsstyrelsen i Örebro län i arbetet med att ta fram gemensamma kunskaps- och kommunikationsunderlag, i samverkan med andra myndigheter och organisationer samt i planeringen och genomförandet av gemensamma insatser.
- Referensgrupp med forskare är rådgivande till länsstyrelserna i arbetet med uppdraget.
- Länsstyrelsegemensamma träffar för kunskapspåfyllnad, erfarenhetsutbyte och diskussioner om det gemensamma arbetet.
- Struktur för erfarenhetsutbyte mellan länsstyrelserna i mindre grupper.
- Samarbetsyta på länsstyrelsernas intranät för informations- och kunskapsutbyte.

1.3 Analys av nuläget skapar förutsättningar för förändringsarbete

I litteraturen kring förändringsarbete och implementering poängteras vikten av systematisk planering av arbetet.¹³ Förutsättningarna för att lyckas ökar väsentligt om arbetet inleds med en väl genomförd analys av nuläget som bland annat inkluderar en beskrivning av de förutsättningar som finns för arbetet. För att kunna utveckla stödet till de föräldrastödjande aktörerna måste länsstyrelserna också utreda behov och önskemål hos de berörda. Analysen är också viktig för att identifiera mål för arbetet och de mest effektiva sätten att nå dem. Länsstyrelserna såg ett behov av att genomföra en analys av nuläget som skulle omfatta såväl den nationella som den regionala och lokala nivån.

Arbetsutskottet har ansvarat för att *skapa en bild av nuläget* utifrån den *nationella nivån*. Det har bland annat inneburit kontakter med andra myndigheter och organisationer som har eller har haft uppdrag inom föräldrastödsområdet eller uppdrag inom närliggande områden. Representanter från arbetsutskottet har träffat Folkhälsomyndigheten, Sveriges Kommuner och Landsting samt forskare vid flera lärosäten för att diskutera uppdraget och hur kunskap från tidigare arbeten ska tas tillvara i det framtida arbetet. Länsstyrelsen i Örebro län har också haft kontakt med Skolverket, Barnombudsmannen och Socialstyrelsen och fortsatt dialog planeras under våren 2015.

Arbetsutskottet har också bistått Länsstyrelsen i Örebro län i arbetet med att ta fram ett analysunderlag för *nulägesanalyser på regional och lokal nivå*. Analysunderlaget kom att bestå av två dokument, dels ett bakgrundsdocument med en motivering av analysarbetet och beskrivning av genomförandet¹⁴ och dels ett dokument med förslag på övergripande analysområden och analysfrågor¹⁵. De övergripande analysområden som identifierades var:

1. Vilka förutsättningar finns för föräldrastödsarbetet regionalt och lokalt?
2. Vilket universellt stöd till föräldrar med barn i tonåren erbjuder aktörerna i länen?
3. Hur kan länsstyrelserna stödja föräldrastödjande aktörer?
4. Vilka hinder och utmaningar kan identifieras regionalt och lokalt?

¹³ Se exempelvis: Green J.& Tones K. (2010). *Health promotion: planning and strategies*. London: SAGE.

¹⁴ Se bilaga 1: *Bakgrund till analysen i föräldrastödsuppdraget*.

¹⁵ Se bilaga 2: *Länsspecifik analys*.

5. Hur kan arbetet med att *erbjuda* föräldrar stöd och *nå* föräldrar utvecklas och stärkas?

6. Hur arbetet kan följas upp och utvärderas?

Alla länsstyrelser har varit fria att lägga till fler frågeområden i sina analyser.

Utifrån analysunderlaget har Länsstyrelsen i Örebro län sedan skapat en mall för återrapportering av arbetet 2014 och plan för arbetet under 2015. Resultatet av den regionala och lokala nulägesanalysen redovisas i de två efterföljande kapitlen.

1.4 Gemensam kunskapsbas

Länsstyrelsernas föräldrastödssamordnare besitter tillsammans bred kompetens inom en rad områden som är viktiga för föräldrastödsuppdraget. De allra flesta föräldrastödssamordnare arbetar med uppdraget på deltid och arbetar samtidigt med uppdrag inom områden som ANDT (Alkohol, Narkotika, Dopning och Tobak), jämställdhet, integration, mänskliga rättigheter och barnets rättigheter. Det innebär att gruppen har viktig expertkunskap inom många områden. Samtidigt har föräldrastödssamordnarna uttryckt önskemål om att hitta en gemensam kunskapsbas inom föräldrastödsområdet. Länsstyrelserna ser också detta som en förutsättning för att kunna stödja lokala föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett kunskapsbaserat stöd till föräldrar med tonårsbarn. Det är också avgörande för att säkra ett långsiktigt och hållbart arbete. Det minskar risken för att kunskap försvinner om enskilda medarbetare slutar eller får nya arbetsuppgifter.

Arbetsutskottet har därför försökt att hitta olika sätt att tillmötesgå önskemålet om en gemensam kunskapsbas. På länsstyrelsernas samarbetsyta på intranätet finns litteratur- och länktips som alla kan ha nytta av. Arbetsutskottet har också påbörjat arbetet med att sammanställa tidigare forskning vad gäller föräldrastödjande insatser under tonårstiden och om föräldrars behov av och önskemål om stöd. Arbetsutskottet har exempelvis gått igenom några av de slutrapporter som lämnats till Statens folkhälsoinstitut i februari 2013 inom ramen för regeringsuppdraget *Utveckling och utvärdering av föräldrastöd* (2011-2013), där ett antal kommuner i samverkan med lärosäten fick stöd för utveckling och utvärdering av föräldrastöd.¹⁶ Några viktiga slutsatser från projekten som berörde föräldrar med barn i tonåren var att många upplever att tonårstiden är den tid i livet då man upplevt störst behov av stöd i sitt föräldraskap. Däremot verkar innebörden av begreppet föräldrastöd svårt att förstå för både föräldrar och ungdomar. Det verkar också vara svårt för föräldrar att hitta information om vilket stöd som kommunen erbjuder samtidigt som föräldrar säger att det är viktigt med lättillgänglig information. När föräldrar med barn i tonåren tillfrågats om vilka aktörer som bör arbeta med att stärka föräldrar i föräldrarollen var det framförallt skolan som lyftes fram av både mammor och pappor. Ett gott bemötande från skolpersonal bedömdes också som viktigt för att kunna utvecklas och må bra som förälder. Samtidigt framkom i en av studierna att föräldrar, framförallt mammor, i störst utsträckning söker stöd inom sina privata nätverk när de behöver information eller utbyta erfarenheter som kan stärka dem i föräldrarollen. Mammor verkade också ha ett större intresse än pappor för att delta i föräldrastödsprogram. Det är dock en liten andel av föräldrarna som väljer att delta i ledarleda program varför det är viktigt att erbjuda olika typer av insatser. Ett par av projekten utvärderade effekten av föräldrastödsprogram. Trots att lärosätena rapporterar om vissa metodproblem i dessa effektstudier framkommer resultat som visar på positiv påverkan på såväl föräldrars som ungdomars hälsa. En annan viktig aspekt som belystes i en av rapporterna var hur familjers olika socioekonomiska förutsättningar påverkar relationen med barnet och behovet av stöd. Det framkom exempelvis att

¹⁶ Arbetsutskottet har tagit del av projektens slutrapporter som skickats in till Statens folkhälsomyndighet. För en samlad rapportering av hela uppdraget se: Folkhälsomyndigheten (2014). *Slutredovisning av uppdrag kring ett utvecklat föräldrastöd. Uppdrag att fördela stimulansmedel till utvärdering och utveckling av föräldrastöd*. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

mammorna i studien bedömde sin relation med sina barn som närmare än vad papporna gjorde. Samtidigt uttryckte mammorna ett större behov av mer tid tillsammans i familjen. Kvinnorna tillskrev också, i större utstäckning än männen, stöd från sociala nätverk och professionella som viktigt för att kunna utvecklas och må bra som föräldrar. Sammantaget är detta viktiga slutsatser att förhålla sig till i det fortsatta utvecklingsarbetet inom uppdraget.

Ytterligare ett led i att skapa en gemensam kunskapsbas är att Länsstyrelsen i Västra Götaland tecknat ett avtal med Göteborgs universitet om en kunskapssammanställning av internationell och svensk forskning vad gäller stöd till föräldrar med tonårsbarn. Det handlar bland annat om att sammanställa forskning kring olika former av föräldrastöd, föräldrars behov och önskemål samt eventuella skillnader utifrån socioekonomiska förutsättningar. Kunskapssammanställningen redovisas skriftligt den 29 maj 2015. Forskarna kommer också att tillhandahålla en PowerPoint-presentation med resultaten från sammanställningen samt delta på en nationell konferens i juni 2015. Samtliga länsstyrelser kommer att ha fri tillgång till materialet och kan sprida det till andra intressenter.

De länsstyrelsegemensamma träffarna¹⁷ som genomförs för föräldrastödssamordnarna, kollegor inom närliggande områden och chefer inom området social hållbarhet är också ett redskap för att skapa en gemensam kunskapsbas. De gemensamma träffarna innehåller dels diskussioner och erfarenhetsutbyte och dels föreläsningar med experter inom föräldrastödsområdet.

Regeringen har gett Folkhälsomyndigheten i uppdrag att i samverkan med Örebro universitet fortsätta att ge utbildning i föräldrastödjande arbete. I uppdragstexten står att Folkhälsomyndigheten bör samråda med Länsstyrelsen i Örebro län. Uppdraget ska också vid behov samordnas med övriga insatser och regeringsuppdrag som rör olika slag av föräldrastöd. Länsstyrelsen i Örebro län har därför haft dialog med både Folkhälsomyndigheten och Örebro universitet kring upplägg av utbildningen. Ett resultat av denna samverkan är att utbildningen nu ännu tydligare än tidigare inkluderar stöd till föräldrar med tonårsbarn. Länsstyrelsen i Örebro har också presenterat länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag på de utbildningstillfällen som getts under hösten 2014. Länsstyrelsernas föräldrastödssamordnare har också uppmuntrats att delta i uppdragsutbildningen *Förebyggandets konst - Föräldrastöd* som genomförs vid Örebro universitet. Åtta föräldrastödssamordnare har gått eller går utbildningen under hösten 2014 eller våren 2015 och ytterligare några föräldrastödssamordnare planerar att gå utbildningen hösten 2015. De som valt att inte gå utbildningen anger framförallt tidsbrist som skäl till att inte delta.

1.5 Länsstyrelsernas experter inom relevanta sakområden

Det är av stor vikt att samverkan sker internt inom länsstyrelserna för att arbetet med föräldrastödsuppdraget ska kunna samordnas med andra relevanta uppdrag på länsstyrelserna. En fördel med att regeringen gett länsstyrelserna ett samordnade föräldrastödsuppdrag är att det internt finns god expertkunskap inom andra relevanta sakområden. Det gäller särskilt länsstyrelsernas experter inom jämställdhet och barnets rättigheter eftersom det är utgångspunkter för föräldrastödsuppdraget, men också länsstyrelsernas ANDT-samordnare och integrationssamordnare. Arbetsutskottet har haft kontakt med Länsstyrelsen i Jönköping och fört en dialog kring föräldrastödsuppdraget och deras uppdrag att ta fram förslag på en regional stödstruktur för arbetet med barnets rättigheter. I redovisningen av förslaget poängteras möjligheter till gemensamma åtgärder inom ramen för föräldrastödssamordningen och den föreslagna stödstrukturen på länsstyrelserna för

¹⁷ Gemensamma träffar i Örebro den 9 maj 2014, Göteborg den 2 september 2014, Stockholm den 27 januari.

barnets rättigheter.¹⁸ Arbetsutskottet följer händelseutvecklingen och ser fram emot fortsatta diskussioner om länsstyrelserna får ett samordnande och rådgivande uppdrag i enlighet med förslaget.

1.6 Gemensamma kommunikationsunderlag

För att länsstyrelserna ska kunna stödja föräldrastödjande aktörer måste vi tydligt kommunicera vår roll och vad vi kan bidra med i utvecklingen av ett regionalt och lokalt stöd till föräldrar med tonårsbarn. Det är viktigt att de föräldrastödjande aktörerna får realistiska förväntningar kring vad länsstyrelserna kan bidra med på regional och lokal nivå, med tanke på de relativt små resurser som finns för uppdraget.

Det har också kommit önskemål om att arbetsutskottet tar fram underlag för olika typer av kommunikation, exempelvis en bildbank för presentationer, text till hemsidor och PowerPoint-mallar. Detta arbete har påbörjats och kommer att fortsätta under 2015. Länsstyrelsen i Örebro län har tecknat avtal med en illustratör som under våren 2015 ska ta fram några illustrationer som beskriver vårt uppdrag, tonårstiden, barnets rättigheter, tonårsföräldrars glädjeämnen och vedermödor samt det jämställda föräldraskapet. Samtliga 21 länsstyrelser kommer att få använda illustrationerna inom ramen för föräldrastödsuppdraget. Skälet till att en illustratör valdes i arbetet med att ta fram gemensamma kommunikationsunderlag var att kunna skapa ett sammanhållet grafiskt formspråk, bilder som signalerar värme och mångfald och som inte är heteronormativa.

Gemensamma insatser

- Analys av nuläget nationellt, regionalt och lokalt utifrån ett gemensamt analysunderlag.
- Uppbyggnad av en gemensam kunskapsbas och mötesplatser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt samverkan inom ramen för uppdragsutbildningen *Förebyggandets konst – Föräldrastöd*.
- Intern samverkan med experter inom relevanta sakområden.
- Utveckling av gemensamma kommunikationsunderlag.

¹⁸ Länsstyrelsen i Jönköpings län (2014:31). *Barnrättsperspektivet i regional och lokal samhällsstyrning. Förslag på en regional stödstruktur för barnets rättigheter*.

Kapitel 2. Utgångspunkter för en regional stöd- och samordningsstruktur

Länsstyrelsen i Örebro län har utifrån det gemensamma analysunderlaget tagit fram en mall för återrapportering som samtliga länsstyrelser har fyllt i och skickat in.¹⁹ Detta kapitel bygger på de delar i återrapporteringarna som handlar om hur arbetet har organiserats på länsstyrelserna, förutsättningar och utmaningar för arbetet samt det befintliga stöd till föräldrar med barn i tonåren som länsstyrelserna har identifierat.

2.1 Organisering av uppdraget på länsstyrelserna

De flesta länsstyrelser har under 2014 haft en föräldrastödssamordnare anställd på deltid som kombinerar föräldrastödsuppdraget med andra uppdrag, exempelvis uppdrag inom ANDT, jämställdhet, integration, mänskliga rättigheter eller barnets rättigheter. Några länsstyrelser har upprättat avtal med andra organisationer som redan haft föräldrastödssamordnare eller köpt tjänst från någon annan organisation för att genomföra analysen. Det förekommer också att ansvaret för uppdraget under 2014 har delats mellan flera tjänstemän på några länsstyrelser, vilket inte rekommenderas framöver.

Av länsstyrelsernas 5,5 miljon kronor för uppdraget har cirka 5 miljoner förbrukats (Tabell 1). Av dessa har närmare 3 miljoner av medlen använts för att finansiera tjänst internt på länsstyrelserna. Utöver interna lönekostnader tillkommer kostnader som några länsstyrelser har haft för inköp av tjänst från någon annan organisation, exempelvis landstinget, för föräldrastödssamordning eller för analysarbetet. Det är i detta sammanhang viktigt att poängtera att 2014 var första året för föräldrastödsuppdraget vilket innebär att vissa länsstyrelser fick inleda med att rekrytera medarbetare. Att medarbetare inte var på plats förrän några månader in på året är en orsak till att några länsstyrelser kommer betala tillbaka en del av medlen till Kammarkollegiet. Ett par av länsstyrelserna har också drabbats av sjukskrivningar vilket också har lett till återbetalning av medel. Totalt är det 8 länsstyrelser som återbetalar mellan cirka 10 000 och 150 000 kronor.

Rekvirerade medel totalt:	5 500 tkr
Förbrukade medel totalt:	5 038 tkr
Lön inkl. sociala avgifter	2 729 tkr
OH-kostnader	928 tkr
Resor	256 tkr
Arrangör/medarrangör för konferenser/utbildningar	460 tkr
Egen kompetensutveckling	15 tkr
Övriga kostnader: Exempelvis köp av tjänst för föräldrastödssamordning, kostnad för illustratör samt kostnad för kunskapssammanställning.	650 tkr

Tabell 1. En samlad ekonomisk redovisning av föräldrastödsuppdraget.

Föräldrastödssamordnarna har samverkat med andra verksamhetsområden på länsstyrelserna. Det gäller framförallt inom områdena ANDT, jämställdhet och integration, men också inom områdena mänskliga rättigheter, barnets rättigheter och våld i nära relationer. Samverkan med ANDT-samordnarna har både handlat om samverkan i kontakten med regionala och lokala aktörer och genomförande av insatser såsom konferenser. Ett prioriterat mål i den samlade strategin för alkohol-,

¹⁹ Se bilaga 3: Stöd till föräldrar med barn i tonåren – Återrapportering av arbetet 2014 & plan för arbetet 2015.

narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken²⁰ är dessutom ett ökat deltagande av föräldrar i det förebyggande arbetet genom att alla föräldrar ska kunna erbjudas föräldrastöd tills dess att barnet fyller 18 år. Länsstyrelsernas ANDT-samordnare har också lång erfarenhet av att arbeta med föräldrastöd utifrån strategin vilket är en tillgång i utvecklandet av föräldrastödssamordningen. Samverkan med sakkunniga inom jämställdhet har framförallt handlat om råd och kunskapsstöd vad gäller det jämställda föräldraskapet. När det gäller integrationsområdet har diskussioner förts kring arbetet för att nå föräldrar med utländsk bakgrund.

2.2 Regionala och lokala förutsättningar och utmaningar för ett utvecklat föräldrastöd

Ett första steg i analysarbetet har varit att identifiera nyckelpersoner i kommuner, landsting/regioner och idéburen verksamhet. Av Sveriges 290 kommuner har föräldrastödssamordnarna hittills haft kontakt med 258 kommuner. Det är också 19 av 21 länsstyrelser som har haft kontakt med nyckelpersoner inom landstinget/regionen och lika många som har haft kontakt med idéburen verksamhet i sitt län. Det identifierades en stor variation av nyckelpersoner inom en mängd verksamheter. Det är omöjligt att lista alla, men för att visa på bredden av aktörer ges följande exempel:

Regionala och lokala föräldrastödssamordnare, barnrättsstrateger/barnkonventionssamordnare, folkhälsochefer, folkhälsoutvecklare/strateger, föräldrastödjare, barndialogkoordinatorer, samordnare för familjecentraler, personal inom skola och elevhälsa, preventionssamordnare, personal inom barn- och ungdomshälsan, företrädare för en rad idéburna organisation samt flykting- och asylstrateger.

Nyckelpersonerna finns bland annat inom kommuner, landsting/regioner, lärosäten, FoU-enheter och idéburna organisationer. Exempel på idéburna organisationer som länsstyrelserna har haft kontakt med är Rädda Barnen, Röda korset, NBV, IOGT-NTO och andra nykterhetsorganisationer, Hela människan, Svenska kyrkan och andra kyrkor, studieförbund såsom ABF och Studieförbundet, RFSL, länsidrottsförbund, Sveriges kvinno- och tjejjourer riksorganisation, Frälsningsarmén, Föreningen för familjecentralers främjande, olika etniska föreningar, Makalösa föräldrar.

Länsstyrelserna har mötts av ett stort intresse för uppdraget bland nyckelpersoner i länen. Många föräldrastödjande aktörer ser ett stort behov av ett förstärkt föräldrastödsarbete under barnets tonårstid. Det finns också stora fördelar med att arbetet samordnas av länsstyrelserna. Flera föräldrastödssamordnare upplever att det finns ett stort förtroende för länsstyrelsernas arbete inom folkhälsoområdet och det sociala området. Det gäller inte minst inom ANDT-området där Länsstyrelserna är en väletablerad regional aktör. En skillnad mellan föräldrastödssamordningen och ANDT-samordningen i länen är dock de ekonomiska förutsättningarna för uppdraget och stödet från en nationell aktör. Till skillnad från ANDT-uppdraget, där alla länsstyrelser har en samordnare på heltid räcker medlen för föräldrastödssamordningen till en tjänst på ungefär 25-30 procent, men undantag för det tre största länen som har möjlighet att anställa på en något högre procentandel. Att föräldrastödssamordnaren arbetar deltid med uppdraget är en svårighet i arbetet, eftersom det är tidskrävande att bedriva utvecklingsarbete.

I länsstyrelsernas analys framkommer många exempel på ett gott regionalt och lokalt föräldrastödsarbete. Det finns kommuner som har en organisatorisk stödstruktur, samordningsfunktioner och särskilda medel avsatta för föräldrastödsarbetet. Det kan också handla om kommuner som utbildar personal inom olika verksamheter till ledare i olika föräldrastödsprogram som

²⁰ Regeringen (2011). *En samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken*. Stockholm: Regeringen.

föräldrar sedan kontinuerligt erbjuds att delta i. Det finns också kommuner med bra uppbyggda hemsidor med information till familjer om vilket stöd som erbjuds, väletablerade idéburna organisation som erbjuder studiecirklar eller mötesplatser för föräldrar, skolor som arbetar strukturerat med tematiska föräldramöten eller olika organisationer som har en föräldratelefon för råd och stöd. Det verkar dock finnas stora skillnader mellan kommuner och storstädernas stadsdelar när det gäller omfattningen av det universella stödet till föräldrar med barn i tonåren.

Det verkar också finnas en stor variation vad gäller det politiska stödet för föräldrastödsarbetet. Länsstyrelsernas återrapporteringar innehåller både beskrivningar om ett politiskt intresse för föräldrastödsarbetet och beskrivningar om ett svagt politiskt stöd för arbetet. Generellt kan sägas att kommuner vill satsa på barn och ungdomars utveckling och hälsa. Vissa kommuner ser då att föräldrastöd är en av de insatser som bör ingå. Alla länsstyrelser utom en har identifierat mål- och styrdokument regionalt och/eller lokalt som tar upp föräldrastödsarbetet. Det kan handla om regionala och lokala ANDT-strategier, folkhälsoplaner/policyer, handlingsplaner för barn och ungas uppväxtvillkor och handlingsplaner för det brottsförebyggande arbetet. Trots att det finns mål- och styrdokument som inkluderar föräldrastöd framkommer svårigheter vad gäller förutsättningarna för att skapa ett långsiktigt stöd till föräldrar. Det handlar om brist på politiska beslut, prioritering och finansieringen av föräldrastödsarbetet. Eftersom det universella stödet till föräldrar med barn i tonåren inte är en lagstadgad verksamhet upplever många regionala och lokala föräldrastödjande aktörer att det är svårt att få gehör för arbetet i en ekonomiskt ansträngd tid. Det innebär också att det är svårt att säkra långsiktighet och god täckning både när det gäller stöd genom hela barnets uppväxt och stöd till föräldrar med olika behov och önskemål. Bristen på säker och långsiktig finansiering bidrar också till att arbetet ibland är beroende av engagemang från enskilda eldsjälar. Vissa länsstyrelser har också haft svårt att finna personer som själva vill definiera sig som nyckelpersoner.

Ett annat hinder i arbetet är bristen på struktur, samordning och samverkan. I många kommuner det inget samlat grepp kring föräldrastödsarbetet. Ansvar är splittrat och det saknas en bild över helheten. Det behövs bättre kunskap i kommunerna kring vilket stöd som olika aktörer, offentliga, privata och ideella, erbjuder. Det gäller såväl preventionsnivåer och åldersspann som typ av föräldrastödjande insatser. Generellt saknas det också en bra samverkan mellan kommuner. Alla kommuner har inte resurser att erbjuda ett komplett stöd vad gäller just preventionsnivåer, åldersspann och typer av insatser, men med bättre samverkan kommuner emellan och mellan kommuner och landsting/regioner skulle detta kunna uppnås. Det framkommer också att samverkan med den idéburna sektorn behöver stärkas och formaliseras.

Många föräldrastödjande aktörer har också poängterat svårigheten att nå av föräldrar med barn i tonåren. Trots att forskning visar att tonårstiden är en tid då föräldrar önskar stöd i sitt föräldraskap verkar befintligt stöd inte attrahera föräldrar i den utstäckning som önskas. Det verkar också vara så att av det befintliga stödet attraherar vissa grupper av föräldrar mer än andra. Det handlar exempelvis om svårigheter med att nå föräldrar med utländsk bakgrund eller att nå pappor i lika stor utstäckning som mammor.

En generell utmaning vad gäller förebyggande och hälsofrämjande arbete är att säkra kunskaps- och kompetensutvecklingen bland politiker, tjänstemän och idéburna organisationer. Det handlar om både kunskap kring vinsterna med denna typ av arbete, implementeringskunskap och om kunskapen om föräldrastödjande insatser. I dag saknas det en samordnade nationell aktör som ansvarar för kunskapsförsörjningen inom föräldrastödsområdet. Flera länsstyrelser påpekar också att det finns ett stort behov av kunskapsstöd vad gäller metoder och insatser till föräldrar under tonårstiden. Många aktörer vet inte vilka insatser som bör prioriteras i stödet till föräldrar med tonårsbarn. Få av de

föräldrastödjande insatser som idag erbjuds på regional och lokal nivå är dessutom utvärderade med grupper av föräldrar till barn i tonåren.

Ett specifikt problem i sammanhanget är avsaknaden av en nationell aktör som ansvarar för utbildning och kompetensutveckling av instruktörer och gruppleddare i vissa föräldrastödsprogram (Connect (U), ABC och Komet nämns som exempel). Det innebär att även om kommuner eller andra organisationer vill satsa på föräldrastödsprogram finns ingen eller liten möjlighet att kunna utbilda personal för genomförandet av föräldragrupper inom vissa program. I dag är det tack vare olika privata aktörer eller stiftelser som det ens är möjligt att få utbildning i en rad föräldrastödsprogram. En sådan struktur kan vara sårbar för ett långsiktigt, hållbart och likvärdigt föräldrastöd i hela landet.

Det finns också brister i det befintliga arbetet vad gäller uppföljning och utvärdering. Vissa insatser följs upp på lokal nivå, men inte på ett systematiskt sätt så att det går att sammanställa och jämföra med andra kommuner eller insatser.

Regionala och lokala förutsättningar, möjligheter och utmaningar för ett utvecklat föräldrastöd

- Länsstyrelserna har haft kontakt med föräldrastödjande aktörer inom cirka 90 procent av Sveriges kommuner och landsting/regioner och en mängd olika idéburna organisationer.
- Stort intresse bland föräldrastödjande aktörer för utveckling och förstärkning av stöd till föräldrar med barn i tonåren.
- Förtroende för länsstyrelsen som en regional aktör.
- Goda exempel på ett väl fungerande föräldrastöd finns runt om i landet.
- Identifierade utmaningar i arbetet är bland annat:
 - svagt politiskt stöd för föräldrastödsfrågan på vissa håll i landet
 - brist på likvärdigt stöd då det verkar vara stora variationer mellan olika kommuner
 - små ekonomiska resurser regionalt och lokalt och brist på långsiktig finansiering
 - brist på struktur, samordning och samverkan – en helhetsbild saknas i många kommuner
 - svårigheter med att nå föräldrar med olika bakgrund och livsvillkor
 - brist på en struktur för kunskaps- och kompetensförsörjningen bland beslutsfattare och föräldrastödjande aktörer
 - avsaknad av nationell myndighet med ansvar för föräldrastödsområdet

2.3 Det befintliga stödet till föräldrar med barn i tonåren

Ett av de frågeområden som ingått i analysen har handlat om att identifiera vilket universellt stöd till föräldrar med barn i tonåren som aktörer i länen erbjuder. Statens folkhälsoinstitut har tidigare haft i uppdrag att kartlägga föräldrastödet i Sverige och den senaste rapporten kom 2013.²¹ Av landets 21 länsstyrelser har 17 dessutom identifierat kartläggningar gjorda i sina respektive län. Dessa kartläggningar har varit en kunskapskälla i arbetet med att identifiera det befintliga stödet till föräldrar

²¹ Statens folkhälsoinstitut (2013:01). *Så arbetar kommuner, landsting och ideella organisationer med föräldrastöd*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

med tonårsbarn. Föräldrastödssamordnarna har dessutom frågat en rad föräldrastödjande aktörer om vilket stöd som erbjuds samt gått igenom olika organisationers hemsidor för att få information om befintlig verksamhet. En utmaning i arbetet med att kartlägga det befintliga föräldrastödet är definitionen av föräldrastöd. Statens folkhälsoinstitut konstaterar i utredningsarbetet av öppna jämförelser avseende föräldrastöd att begreppsbildningen inom föräldrastödsområdet är oklar och att det inte råder någon enighet kring definitionen av föräldrastöd.²² Det kan innebära att en del organisationer endast rapporterar mer strukturerat föräldrastödsarbete i form av exempelvis föräldrastödsprogram. I länsstyrelsernas genomgång av det befintliga stödet framkommer dock både etablerade föräldrastödsprogram/insatser och mer lokalt anpassade insatser.

Av de föräldrastödjande insatser som har en bred spridning över landet var det Effekt/ÖPP (Örebro preventionsprogram) som identifierades i störst utsträckning. Av 21 länsstyrelser har 17 rapporterat att Effekt/ÖPP förekommer i deras län. Ungefär hälften av länsstyrelserna rapporterar också att de har aktörer som erbjuder COPE/COPE Tonår och Komet/Komet 12-18 år. Andra föräldrastödjande insatser som identifierats av mer än en fjärdedel av länsstyrelserna är Connect/Connect (U), Föräldrastegen, Aktivt föräldraskap och TÄNK OM. I rapporterna från länsstyrelserna framkommer också att många föräldrastödjande aktörer erbjuder tematiska föräldramöten, föräldratelefon, information/stöd via internet, studiecirkel och föreläsningar om föräldraskap och frågor som är aktuella under tonårstiden exempelvis alkohol och droger.

Länsstyrelsernas genomgång av det befintliga stödet till föräldrar med barn i tonåren har dock präglats av några svårigheter. Många föräldrastödjande aktörer har haft svårt att dra en tydlig gräns mellan universellt och selektivt föräldrastöd. Detta gäller inte minst det stöd som är organiserat under socialförvaltningen och som i stor utsträckning är behovsprövat. Det handlar också om skillnaderna mellan selektivt stöd och målgruppsanpassat stöd. En annan svårighet har varit att bara identifiera stöd till föräldrar med tonårsbarn. Det är inte alla kommuner och organisationer som erbjuder ett avgränsat stöd till föräldrar med tonårsbarn utan erbjuder föräldrar generellt möjligheten att delta i någon föräldrastödjande aktivitet oavsett barnets ålder.

Länsstyrelserna har i likhet med Statens folkhälsoinstitut upplevt svårigheter med att bedöma omfattningen på stödet. Det verkar dock vara stora skillnader både vad gäller utbud av stöd till föräldrar med tonårsbarn och i vilken grad föräldrarna når av det befintliga stödet. Det handlar både om antalet föräldrar som når, men också om representationen av olika grupper av föräldrar. Många länsstyrelser har sett en ojämn fördelning mellan manliga och kvinnliga vårdnadshavare och mellan föräldrar med olika etnisk bakgrund. Den sammanvägda bedömningen är dock att omfattningen på stödet till föräldrar med barn i tonåren är relativt liten, både vad gäller antalet deltagande föräldrar och variationen av föräldrastödjande insatser.

²² Statens folkhälsoinstitut (2012). *Slutrapport kommunala strategier*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Kapitel 3. Utvecklingsområden för ett utvecklat stöd till föräldrar med barn i tonåren

Rapportens tredje och sista kapitel handlar om identifierade utvecklingsområden i det nationella, regionala och lokala föräldrastödsarbetet, om länsstyrelsernas fortsatta gemensamma arbete samt om utvecklingen av ett rapporteringssystem för kommande år av satsningen. Det är viktigt att poängtera att en prioritering behöver göras bland de utvecklingsområden som föreslås utifrån de befintliga resurserna på länsstyrelserna. Prioriteringen bör utgå från målen i den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd, det jämställda föräldraskapet, barnets rättigheter, tidigare forskning, referensgruppens råd samt lokala och regionala skillnader i förutsättningar och behov.

3.1 Utveckling av struktur och insatser inom föräldrastödsområdet

Länsstyrelsernas uppdrag handlar om att stödja föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla stöd till föräldrar med barn i tonåren. Det är ett viktigt utvecklingsområde, dels utifrån forskning som visar att föräldrar med barn i tonåren upplever ett behov av stöd och dels utifrån länsstyrelsernas nulägesanalys som visar på ett relativt litet utbud till målgruppen. Det är dock viktigt att utvecklingsarbete kring föräldrastödet under tonårstiden länkas samman med föräldrastödet i de tidigare åldrarna, så att Sverige lever upp till Barnkonventionen, den nationella strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige och den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd. Följande avsnitt kommer därför att behandla såväl strukturella utvecklingsområden för utvecklat föräldrastöd genom hela barnet uppväxt som specifika utvecklingsområden för ett utvecklat stöd till föräldrar med tonårsbarn.

3.1.1 En förstärkt struktur för föräldrastödsarbetet nationellt, regionalt och lokalt

Enligt den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd ska föräldrar erbjudas föräldrastöd tills dess att barnet fyller 18 år. Det stöd som erbjuds ska dessutom vara samordnat under hela barnets uppväxt. Länsstyrelsernas uppdrag att bidra till utvecklingen av ett universellt stöd till föräldrar med barn i tonåren är ett viktigt utvecklingsområde om Sverige ska leva upp till strategins mål om ett universellt stöd till föräldrar genom hela barnets uppväxt. Länsstyrelserna upplever dock svårigheter med att uppdraget är begränsat till bara tonårstiden eftersom det i dagsläget inte heller finns någon annan regional aktör, med en täckning i hela landet, som ansvarar för frågan i de lägre åldersgrupperna (framförallt de lägre skolåldrarna). I samverkan med aktörer på regional och lokal nivå krävs dessutom ett bredare åldersperspektiv eftersom vi vill uppmuntra till ett ansvarstagade utifrån hela barnets uppväxt. Som tidigare nämnts bedöms också tjänstegraden för länsstyrelsernas föräldrastödssamordnare som för låg. Det regionala arbetet skulle gynnas av att länsstyrelserna har möjlighet att anställa en föräldrastödssamordnare på heltid.

Länsstyrelserna saknar också en nationell myndighet som har ett helhetsperspektiv, som kan utgöra ett kunskaps- och metodstöd i föräldrastödsfrågan och som bevakar frågan internationellt. Med en ansvarig nationell myndighet skulle länsstyrelserna kunna utgöra en mellannivå som ansvarar för att föra ut nationell kunskap till den lokala nivån, men som också ansvarar för att kunskap och behov av stöd återförs till den nationella nivån. Länsstyrelserna är övertygade om att implementeringen av den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd skulle stärkas om kedja mellan den internationella, nationella, regionala och lokala nivån säkras. Länsstyrelserna efterfrågar därför att strukturen förstärks.

I länsstyrelsernas nulägesanalys identifierades på många håll i landet mål- och styrdokument på regional nivå med målet att erbjuda föräldrastöd genom hela barnets uppväxt. Trots detta verkar det vara en brist vad gäller konkreta strategier och handlingsplaner för att nå detta mål. Det kan också saknas tydliga mål kring vad föräldrastöd ska bidra till vad gäller barn- och ungdomars hälsa. Länsstyrelserna skulle kunna stödja utvecklingen av regionala och lokala strategier och handlingsplaner för ett samlat föräldrastöd under hela barnets uppväxt. Det finns flera sätt för länsstyrelserna att stödja ett sådant utvecklingsarbete. Det kan exempelvis inkludera ett konkret metodstöd i själva utformandet av dessa handlingsplaner och strategier, men det skulle också kunna handla om att arbeta för att beslutsfattare och ansvariga tjänstemän ser vikten av att utveckla planer för arbetet. Handlingsplaner eller strategier bör vara konkret och bland annat innehålla information om målet med föräldrastödet, vilka insatser som ska erbjudas, ansvarsfördelning, tillgängliga resurser för arbetet, plan för utbildnings- och kompetensutveckling, hur kommunikationen av föräldrastödet ska ske, tidsplan, plan för samverkan samt plan för uppföljning och/eller utvärdering. Handlingsplaner och strategier bör utgå från det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter. Föräldrar, barn och ungdomar kan som ett led i detta ges möjlighet till delaktighet i framtagandet av handlingsplaner och strategier.

3.1.2 Att utveckla ett behovs- och målgruppsanpassat föräldrastöd till föräldrar med barn i tonåren

Enligt den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd ska det universella föräldrastödet vara frivilligt och styrs av föräldrars egna behov av stöd. Länsstyrelserna har utifrån analyserna som genomförts i länen och utifrån tidigare forskning sett *vikten av ett brett utbud av föräldrastödjande insatser*, men också vikten av utveckling av föräldrastöd via *fler arenor*.

Forskning visar att föräldrar i första hand söker stöd i sitt föräldraskap hos sin partner och hos sina privata nätverk, men när det gäller den offentliga verksamheten är det framför allt skolans samarbete med föräldrar som nämns som viktigt stöd i föräldraskapet. I skolans uppdrag ingår samarbete med hemmet kring barnets utveckling. I Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 står att *skolan ska i samarbete med hemmen främja elevers allsidiga personliga utveckling till aktiva, kreativa, kompetenta och ansvarsställande individer och medborgare [...] Skolan ska vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling. Arbetet måste därför ske i samarbete med hemmen*.

Skolan beskrivs ofta som ett viktigt utvecklingsområde för att nå en bred grupp av föräldrar.²³ Det är dock viktigt att komma ihåg att det ständigt bedrivs utvecklingsarbete inom skolans värld vad gäller samarbetet med hemmet. Nationella aktörer som Skolverket och Sveriges Kommuner och Landsting sprider kunskap och forskning inom området.²⁴ Länsstyrelserna behöver därför i dialog med skolans olika företrädare fokusera på föräldrasamarbetets möjligheter och vinster, men också inleda en diskussion kring vad länsstyrelserna och andra föräldrastödjande aktörer skulle kunna bidra med i arbetet. Definitionen av föräldrastöd, *det vill säga en aktivitet som ger föräldrar kunskap om barns hälsa, emotionella, kognitiva samt sociala utveckling och/eller stärker föräldrars sociala nätverk*, och läroplanens beskrivning av samverkan med hemmet stämmer väl överens med varandra.

²³ Se exempelvis: Statens folkhälsoinstitut (2012). *Slutrapport kommunala strategier*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

²⁴ Se exempelvis: Sveriges Kommuner och Landsting (2011). *Synligt lärande. Presentation av en studie om vad som påverkar elevers studieresultat*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting. Skolverket (2014). *Skolan och hemmet – exempel och forskning om lärares samarbete med elevernas vårdnadshavare*. Stockholm: Skolverket.

De förslag om utveckling som identifierats i analysen handlar inte om att skolan ska ta på sig ytterligare uppgifter inom föräldrastödsområdet. Däremot upplever föräldrastödjande aktörer att det finns möjligheter att utveckla det befintliga arbetet. Det utvecklingsarbete som föreslås handlar om skolans vardagliga möte med föräldrar och om de befintliga föräldramötena. Skolan har möjlighet att i det dagliga mötet med föräldrar utgöra ett stöd i föräldraskapet. Länsstyrelserna har identifierat kommuner med högstadieskolor och gymnasieskolor som exempelvis arbetar utifrån ICDP/Vägledande samspel, som är ett hälsofrämjande program som fokuserar på det positiva samspelet. Det finns också kommuner som har utvecklat föräldramöten till en plattform för dialog och nätverkskapande mellan föräldrar. Länsstyrelserna skulle kunna bidra till att goda exempel sprids mellan skolor, kommuner och regioner samt uppmuntra till framtagande av lokala handlingsprogram och strategier som inkluderar skolan som arena för föräldrastöd. Länsstyrelserna kan också uppmärksamma vikten av att skolan arbetar utifrån ett jämställdhetsperspektiv i allt samarbete med föräldrar.

Förutom skolan som arena för föräldrastöd nämns också vikten av att utveckla stöd till föräldrar via andra arenor såsom internet, arbetsplatser, familjecentraler, bibliotek samt idrottsanläggningar eller andra platser som samlar föräldrar med barn till tonåringar.

Den idéburna sektorn är en viktig aktör som kan fungera både kompletterande till och kompenserande för verksamhet inom offentlig sektor. Idéburna organisationer har möjlighet att nå föräldrar som den offentliga verksamheten av någon anledning har svårt att nå. Det kan också vara så att de erbjuder en särskild typ av stöd som inte erbjuds av den offentliga sektorn i den kommun man bor, exempelvis studiecirkelar eller föräldragrupper på något annat språk än svenska.

Ett annat utvecklingsområde för att öka alla föräldrars möjlighet att få del av föräldrastöd och därmed också stärka efterlevnaden av Barnkonventionen, är att målgruppsanpassa stöd efter föräldrars önskemål och behov. I länsstyrelsernas dialog med föräldrastödjande aktörer framkommer att pappor och föräldrar med utländsk bakgrund är underrepresenterade i det föräldrastöd som genomförs. Länsstyrelserna bör i samverkan med experter inom jämställdhet och integration bidra till en fokusering av detta arbete i såväl befintligt föräldrastöd som i utvecklingen av nya insatser. Det är dock mycket viktigt att komma ihåg att detta inte är homogena grupperingar, utan att det handlar om att det befintliga föräldrastödet generellt inte når dessa grupper av föräldrar. Genom att skapa handlingsplaner och strategier med en tydlig bredd vad gäller insatser och arenor samt planer kring lättillgänglig information ökar chanserna att nå fler föräldrar.

Även om länsstyrelserna identifierat en rad utvecklingsområden vad gäller utvecklingen av ett behovs- och målgruppsanpassat föräldrastöd är det viktigt att det också finns utrymme att anpassa arbetet utifrån regionala skillnader. Det kan exempelvis handla om kommuner där många ungdomar flyttar hemifrån för att börja gymnasiet på annan ort. Där kan föräldrarna behöva ett anpassat stöd utifrån denna situation. Det bör också finnas utrymme på varje länsstyrelse att hantera behov som uppkommer efter hand.

3.1.3 Förstärkt samverkan mellan föräldrastödjande aktörer

När föräldrastödjande aktörer besvarat frågan om hur länsstyrelserna skulle kunna stödja dem i sitt arbete framkommer önskemål om samverkansstöd. Länsstyrelserna kan bidra till förbättrad kunskap bland föräldrastödjande aktörer om befintligt stöd som erbjuds inom olika organisationer. Föräldrastödjande aktörer har också uttryckt önskemål om nätverk för föräldrastödjande aktörer. I vissa län finns redan nätverk för kunskaps- och erfarenhetsutbyte på regional nivå mellan olika föräldrastödjande aktörer, men i län där nätverk saknas skulle länsstyrelserna kunna samordna arbetet. Det kan också handla om att länsstyrelsen bidrar till att föräldrastödsfrågan inkluderas eller förstärks i

redan befintliga nätverk. Det finns flera vinster med en förstärkt samverkan mellan föräldrastödjande aktörer. Om aktörerna får bättre kunskap om varandras verksamhet kan de hänvisa föräldrar till varandras verksamheter om den egna verksamheten inte kan tillmötesgå föräldrars önskemål och behov. Förbättrad kunskap om andras verksamheter ökar också chanserna att få syn på avsaknaden av stöd i en viss åldersgrupp. Förstärkt samverkan skulle också kunna bidra till ekonomiska vinster, bland annat genom att organisationer hjälps åt med insatser. Ett exempel som identifierats i analysarbetet är två grannkommuner som turas om att anordna föräldragrupper i ett föräldrastödsprogram.

3.1.4 Förbättrad tillgänglighet av information om befintligt föräldrastöd

Ett annat viktigt utvecklingsområde handlar om strukturer för spridning av information kring de föräldrastödjande insatser som erbjuds regionalt och lokalt. Genom förstärkt samverkan mellan föräldrastödjande aktörer kan olika aktörers kunskap om befintligt stöd inom såväl offentlig som idéburen verksamhet förbättras, vilket sannolikt också leder till att fler föräldrar får kunskap om befintligt stöd.

Ett annat sätt att öka tillgängligheten av information om befintligt stöd är att uppmuntra kommuner och andra organisationer som arbetar med föräldrastöd att se över sina hemsidor så att föräldrar lätt får en överblick över vilket stöd som finns att få. Det kan också handla om att öka kunskapen om befintligt stöd i olika organisationers telefonväxlar, exempelvis kommunernas eller landstingets rådgivningstelefon 1177. I analysarbetet har goda exempel identifierats där familjer som söker stöd har *en* tydlig väg in i kommunen och där kommunen även hänvisat till andra organisationers föräldrastödsinsatser. Information om det lokala föräldrastödet bör också finnas på flera språk och på lätt svenska.

Det är värd att poängtera att information om befintligt föräldrastöd behöver uppdateras allteftersom verksamheter kommer till eller läggs ner. Det blir därför viktigt att identifiera vems ansvar det är att uppdatera informationen på hemsidor och till aktörer som ansvarar för information till medborgarna, något som skulle kunna beskrivas i regionala och lokala handlingsplaner.

3.1.5 Utvecklat kunskaps- och kompetensstöd till beslutsfattare och föräldrastödjande aktörer

Föräldrastödjande aktörer i landet har uttryckt önskemål om att länsstyrelserna bidrar med kunskaps- och kompetensstöd när det gäller arbetet med att utveckla stöd till föräldrar med barn i tonåren. Det omfattar kunskaps- och kompetensstöd kring evidensbaserade metoder och insatser för föräldrar, men också kring implementering av föräldrastöd, förändringsarbete, hälsoekonomi samt uppföljning- och utvärdering. Stödet bör omfatta såväl föräldrastödjande aktörer som beslutsfattare och kan komma att ske på flera olika sätt. Länsstyrelserna kan exempelvis arrangera konferenser eller föreläsningar inom området, genomföra utbildningsinsatser för politiker och andra beslutsfattare eller vara ett bollplank för föräldrastödjande aktörer i deras vardagliga arbete.

Utveckling av struktur och insatser inom föräldrastödsområdet

- Strukturen för föräldrastödsarbetet nationellt, regionalt och lokalt skulle stärkas genom:
 - en tydligare ansvarskedja från nationell nivå till regional och lokal nivå för föräldrastöd genom hela barnets uppväxt
 - utveckling av regionala och lokala handlingsplaner och strategier för föräldrastödet.
- Att utveckla ett behovs- och målgruppsanpassat föräldrastöd till föräldrar med barn i tonåren.
- Förstärkt samverkan mellan föräldrastödande aktörer.
- En förbättrad tillgänglighet av information om befintligt föräldrastöd.
- Utvecklat kunskaps- och kompetensstöd till beslutsfattare och föräldrastödande aktörer.

3.2 Fortsatt utveckling av länsstyrelsernas gemensamma arbete

Genom att regeringen valt att ge Länsstyrelsen i Örebro län i uppdrag att stödja och samordna länsstyrelsernas arbete inom ramen för uppdraget ökar möjligheterna i det gemensamma arbetet. Flera föräldrastödssamordnare har särskilt uttryckt önskemål om en sådan samordnings- och stödfunktion för länsstyrelserna. Denna förstärkta satsning på föräldrastödsuppdraget innebär bland annat en effektivisering av arbetet genom att en länsstyrelse får tid för att skapa kunskaps- och kommunikationsunderlag som fler har nytta av i arbetet utan att behöva göra avkall på det regionala arbetet. Att länsstyrelserna ges möjlighet att arbeta tillsammans ökar förutsättningarna för att lyckas med den del i uppdragets som handlar om att bidra till utvecklandet av ett kunskapsbaserat föräldrastöd. I tolkning av uppdraget utgår länsstyrelserna från den modell för evidensbaserad praktik som beskrivs i rapportens första kapitel och som kan beskrivas som ett förhållningssätt med en strävan efter att utgå från bästa tillgängliga evidens för beslut och insatser. Den bästa tillgängliga evidensen sammanvägs sedan med målgruppens önskemål och behov, den situation och de omständigheter som råder samt den professionelles expertis. Det finns dock kritik mot evidensbaserad praktik då det anses vara ett svårt arbetssätt i praktiken, framförallt när det gäller att hålla sig uppdaterad kring forskning på området vilket kräver både tid och kompetens.²⁵ Länsstyrelsen i Örebro län kommer att tillsammans med arbetsutskottet arbeta för att hålla sig à jour med aktuellt forskningsläge och på olika sätt förmedla detta till övriga länsstyrelser. I detta arbete kommer också referensgruppen att vara betydelsefull, liksom det kunskapsunderlag som Göteborgs universitet har i uppdrag att ta fram.

En utmaning är att balansera det gemensamma arbetet så att det finns utrymme för regionala och lokala anpassningar samtidigt som vi säkrar ett likvärdigt föräldrastöd i hela landet, i enlighet med den nationella föräldrastödsstrategin och Barnkonventionen. En förutsättning för att uppnå likvärdighet i landet är att vi diskuterar och kommer överens om vad ett välfungerande stöd till föräldrar med barn i tonåren innebär och vilka insatser som länsstyrelserna bör prioritera för att stödja utvecklingen av en sådant arbete. Ett förslag som framförts är att vi under 2015 ägnar tid på våra gemensamma träffar för workshops kring vilken typ av stöd som föräldrar med barn i tonåren bör erbjudas.

²⁵ Nilsen P. (Red). (2014). *Implementering av evidensbaserad praktik*. Malmö: Gleerups.

Genom den gemensamma stöd- och samordningsfunktionen underlättas också samverkan med andra nationella myndigheter och organisationer. En god samverkan med andra nationella aktörer kan också bidra till en förbättrad omvärldsbevakning av föräldrastödsfrågan nationellt och internationellt. Länsstyrelsen i Örebro län ansvarar sedan för att uppdatera övriga länsstyrelser om viktiga händelser som påverkar arbetet på regional och lokal nivå, men också för att förmedla regional och lokal kunskap till nationella aktörer. För en god implementering av den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd är denna länk mellan det nationella, regionala och lokala föräldrastödsarbetet nödvändig.

Ett annat utvecklingsområde är att skapa en nationell kommunikationsplan för att göra länsstyrelsernas uppdrag väl känt. Uppdraget bör kommuniceras på ett tydligt sätt så att föräldrastödjande aktörer, andra myndigheter och organisationer får realistiska förväntningar och blir medvetna om vad länsstyrelserna kan bidra med på regional och lokal nivå. Stöd- och samordningsuppdraget bör därför omfatta det fortsatta arbetet med att ta fram underlag för olika typer av kommunikation.

Avslutningsvis är det värd att återigen poängtera vikten av att stöd- och samordningsfunktionen och arbetsutskottet är lyhörd för föräldrastödssamordnarnas behov och önskemål. Det är också viktigt att kontinuerligt återföra information om det gemensamma arbetet till alla länsstyrelser. De redan uppbyggda strukturerna för länsstyrelsernas gemensamma arbete är redskap i detta arbete.

Fortsatt utveckling av länsstyrelsens gemensamma arbete

- Stöd- och samordningsfunktionen vid Länsstyrelsen i Örebro län arbetar tillsammans med arbetsutskottet och med stöd av referensgruppen, med att ta fram kunskapsunderlag för att skapa en kunskapsbaserad praktik.
- Gemensamma diskussioner kring likvärdighet i föräldrastödsarbetet i hela landet.
- Fortsatt samverkan med andra myndigheter och organisationer med anknytning till föräldrastödsområdet.
- Nationell kommunikationsplan för länsstyrelsernas föräldrastödsuppdrag.
- Arbetsformer som säkrar kommunikationen mellan arbetsutskottet och övriga länsstyrelser.

3.3 Ett effektivt och välfungerande rapporteringssystem för kommande år av satsningen

I länsstyrelsernas regleringsbrev står att rapporten som lämnas till regeringskansliet ska innehålla ett förslag på ett effektivt och välfungerande rapporteringssystem för kommande år av satsningen. Målsättningen med ett universellt förebyggande föräldrastöd är, enligt den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd, *att via föräldrar främja barns hälsa och positiva utveckling och maximera barnets skydd mot ohälsa och sociala problem*. Det är ett omfattande mål som påverkas av många faktorer med olika stark betydelse. Föräldrar har en mycket central betydelse för barns och ungas utveckling och hälsa.

I dag finns både nationella och regionala undersökningar som följer barns och ungdomars hälsa och utveckling. Om Sverige klarar av att nå upp till målet med den nationella strategin, det vill säga att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd till dess att barnet fyller 18 år, borde en positiv utveckling ses i dessa undersökningar. En förutsättning är dock att det stöd som erbjuds attraherar föräldrar och är tillgängligt för olika grupper i samhället. Problemet är dock att det idag saknas ett samlat

rapporteringsystem för föräldrastöd genom hela barnets uppväxt, vilket bland annat innebär att det inte finns en samlad bild över vilket föräldrastöd som erbjuds i landet. Statens folkhälsoinstitut har haft ett uppdrag att utveckla och ta fram ett webbaserat system för öppna jämförelser avseende föräldrastöd. Slutsatsen var att det i dagsläget inte var möjligt att uppnå ett sådant system för öppna jämförelse. En anledning som gavs var bristen på en stabil infrastruktur i många kommuner.²⁶

Länsstyrelserna bedömer att uppbyggnaden av ett system som innebär en säker återrapportering av föräldrastödet måste föregås av stärkt struktur för föräldrastödsarbetet genom hela barnets uppväxt, från nationell till regional och lokal nivå. Ett uppföljningssystem som handlar om mål, ansvar och resurser för föräldrastödsfrågan på alla tre nivåer. Utifrån länsstyrelsernas gemensamma analysarbete föreslås några möjliga indikatorer som beskriver strukturen och förutsättningarna för föräldrastödet:

- Finns det en nationell myndighet med ett samlat ansvar för föräldrastödsfrågan? Ingår ansvar för kunskaps- och metodstöd i såväl föräldrastödsarbete som implementering, uppföljning och utvärdering?
- Finns det nationella aktörer som ansvarar för utbildning i föräldrastödsprogram med störst vetenskapligt stöd? Är utbildningarna tillgängliga för hela landet?
- Finns det möjlighet för regionala och lokala aktörer att få utvecklingsmedel för föräldrastödjande insatser?
- Finns regionala och lokala samordnare för föräldrastödsarbetet genom hela barnets uppväxt? Arbetar dessa samordnare på hel- eller deltid?
- Finns det mål- och styrdokument för föräldrastödsarbetet regionalt och lokalt?
- Finns det öronmärkta pengar för föräldrastödsarbetet regionalt och lokalt?
- Finns det regionala och lokala handlingsplaner eller strategier för föräldrastödsfrågan? Innehåller de information om målet med föräldrastödet, vilka insatser som ska erbjudas, ansvarsfördelning, tillgängliga resurser för arbetet, plan för utbildnings- och kompetensutveckling, kommunikationsplan, tidsplan, plan för samverkan samt plan för uppföljning och/eller utvärdering?
- Finns det regionala och lokala samverkansstrukturer för föräldrastödsarbetet? Är samverkan med den idéburna sektorn formaliserad regionalt och lokalt?
- Granskas föreslagna insatser på regional och lokal nivå utifrån det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter? Genomförs barnkonsekvensanalyser?
- Har föräldrar, barn och unga möjlighet att lämna synpunkter på befintligt arbete och förslag på utvecklingsområden?

Det är viktigt att poängtera att ovanstående indikatorer endast är förslag och att ett mer noggrant utredningsarbete behöver göras. Indikatorer bör ses som en viktig del i återrapporteringen av föräldrastödet, men ett effektivt och välfungerande rapporteringssystem bör också inkludera ett fördjupat resonemang kring verksamhetens utveckling, kvalitet och resultat. Länsstyrelserna deltar gärna i detta utvecklingsarbete, men vår bedömning är att det bör ledas av en nationell aktör och givetvis utgå ifrån hela barnets uppväxt.

²⁶ Statens folkhälsoinstitut (2012). *Slutrapport kommunala strategier*. Östersund: Statens folkhälsoinstitut.

Bilagor

Bilaga 1. Bakgrund till analysen i föräldrastödsuppdraget

Bilaga 2. Länsspecifik analys

Bilaga 3. Stöd till föräldrar med barn i tonåren – Återrapportering av arbetet 2014 & plan för arbetet 2015

Bilaga 1

Bakgrund till analysen inom föräldrastödsuppdraget

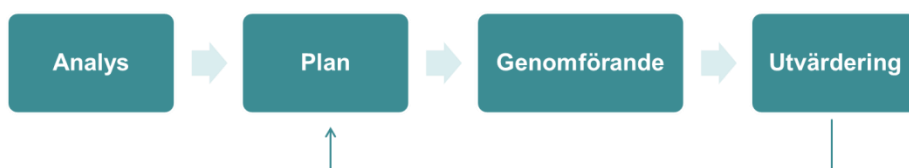
Länsstyrelsernas har fått i uppdrag av regeringen att samordna det regionala föräldrastödet och att stödja föräldrastödjande aktörer på regional och lokal nivå. Uppdraget är formulerat på följande sätt:

Länsstyrelsen ska under åren 2014-2017 stödja kommuner, landsting och andra föräldrastödjande aktörer i arbetet med att utveckla ett universellt, kunskapsbaserat, samordnat och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren i respektive län, i enlighet med definitionen av föräldrastöd i den nationella strategin för ett utvecklat föräldrastöd. Viktiga utgångspunkter i arbetet är det jämställda föräldraskapet och barnets rättigheter.

Länsstyrelserna har gemensamt beslutat om att samverka inom uppdraget. Det har genomförts två länsstyrelsegemensamma träffar inom ramen för denna samverkan. Vi träffades först i Örebro den 9 maj och sedan i Göteborg den 2 september. På träffarna har diskussioner förts kring tolkningen av uppdraget och hur arbetet med uppdraget ska läggas upp. Vi är eniga om att vi behöver orientera oss inom föräldrastödsområdet och har därför beslutat att påbörja arbetet med en analys av nuläget.

Varför ska vi genomföra en analys?

Länsstyrelsernas roll är alltså att *stödja föräldrastödjande aktörer*. Hur kan ett sådant stöd utvecklas på regional nivå? I vissa län finns det sedan tidigare regionala samordnare för föräldrastödet, men denna satsning är den första där ett regionalt stöd kan utvecklas på ett liknande sätt i hela landet. I litteraturen kring förändringsarbete och implementering poängteras vikten av systematisk planering av arbetet (Figur 1.). Förutsättningarna för att lyckas ökar väsentligt om arbetet inleds med en väl genomförd analys av nuläget som bland annat inkluderar en beskrivning av de förutsättningar som finns för uppdraget. För att kunna utveckla stödet till de föräldrastödjande aktörerna måste länsstyrelserna också utreda behov och önskemål hos de berörda.

Figur 1. Grundläggande planeringsmodell

En bra analys är viktig för att identifiera mål för arbetet och de mest effektiva sätten att nå dem. Forskning visar också att framgångsfaktorer för en lyckad implementering är noggrann beskrivning av de lokala behoven och förutsättningarna. Det är dock viktigt att komma ihåg att förarbetet (analys, planering och förankring) är den svåraste och mest tidskrävande delen i förändringsprocessen.

Kunskapsbaserat arbete

En utgångspunkt i uppdraget är att arbetet ska vara *kunskapsbaserat*. Inom bland annat socialt arbetet används begreppet kunskapsbaserad praktik som innebär att arbetet ska bygga på kunskap

från olika typer av kunskapskällor (Figur 2.) (se exempelvis Jegerby U., 2008. *Evidensbaserad praktik i socialt arbete*). Den första kunskapskällan handlar om att få insikt om *den situation och de omständigheter* som den praktiska verksamheten råder under. En annan viktig kunskapskälla är *bästa tillgängliga evidens* inom området. Det är viktigt att komma ihåg att evidens handlar om det *sammanväga* och *bästa tillgängliga* faktaunderlaget för en viss fråga. En tredje källa till kunskap är målgruppen. För att kunna utveckla föräldrastödet på ett sådant sätt att det attraherar föräldrar med olika bakgrund och livsvillkor måste vi ha kunskap om *målgruppens önskemål och behov*. Om stödet bara attraherar en viss grupp föräldrar finns en risk att ojämlikheten i hälsa ökar. Den fjärde och sista kunskapskällan handlar om den *professionellas expertis*. I länsstyrelsernas uppdrag kommer det också att handla om att integrera kunskaper och erfarenheter från de ideellt engagerade. Analysen kommer därför att innehåller frågor som ger kunskap om dessa fyra områden.

Figur 2. Kunskapsbaserad praktik

Sammanfattningsvis kan man säga att en väl genomförd analys ger länsstyrelserna förutsättningar för att göra rätt insatser och att göra insatserna rätt!

Vem ska genomföra analysen?

På våra två länsstyrelsegemensamma träffar i Örebro och Göteborg, har vi diskuterat vikten av att vi har en gemensam kunskapsbas för föräldrastödsuppdraget och att vi undviker dubbelarbete. Av den anledningen är nu analysen uppdelad i två delar. Dels en länsstyrelsegemensam analys som innehåller frågor som alla har nytta av, och dels en länsspecifik analys.

1. Länsstyrelsegemensam analys – Det utsedda arbetsutskottet ansvarar för denna analysdel. Information kommer att finnas på den gemensamma samarbetsytan så att alla kan bidra med synpunkter och idéer. Om du är särskilt intresserad av någon del i den gemensamma analysen är du välkommen att bidra!

2. Länsspecifika analyser - Varje länsstyrelse ansvarar för att genomföra en analys i det egna länet.

Vad är det vi ska analysera?

En del i analysen är alltså en *länsstyrelsegemensam analys*. Arbetsutskottet har formulerat några frågor som alla länsstyrelser kan ha nytta av oavsett regionala och lokala förutsättningar. Det handlar bland annat om vad tidigare forskning säger om vilka behov och önskemål föräldrar till barn i tonåren har och vilken kunskap som finns kring föräldrastödjande insatser under tonårstiden. Denna

gemensamma analysdel handlar också om att omvärldsbevaka frågan, exempelvis vilka nationella händelser som påverkar länsstyrelsernas arbete. I den gemensamma analysen ingår också frågor kring vilka behov och önskemål som länsstyrelserna har för att kunna genomföra uppdraget.

Den andra delen i analysarbetet är den länsspecifika analysen som respektive länsstyrelse ansvarar för. Arbetsutskottet har tagit fram sex frågeområden som bör inkluderas i analysen. Dessa analysområden presenterades på den länsstyrelsegemensamma seminariedagen i Göteborg den 2 september. Vi var då överens om att dessa områden var relevanta.

Följande sex frågeområden ingår i analysen:

1. Vilka förutsättningar finns för arbetet regionalt och lokalt?
2. Vilket universellt stöd till föräldrar med barn i tonåren erbjuder aktörerna i länet?
3. Hur kan länsstyrelserna stödja föräldrastödjande aktörer?
4. Vilka hinder och utmaningar kan identifieras regionalt och lokalt?
5. Hur kan arbetet med att *erbjuda* föräldrar stöd och att *nå* föräldrar utvecklas och stärkas?
6. Hur kan arbetet följas upp och utvärderas?

Hur ska analysen genomföras?

För att få hjälp med att tolka innebörden i de sex respektive frågeområdena har arbetsutskottet också tagit fram *förslag* på underfrågor. **Det är inte meningen att alla frågor ska användas utan varje föräldrastödssamordnare väljer själv vilken eller vilka underfrågor som känns relevanta.** Det är viktigt att komma ihåg att länsstyrelserna har olika förutsättningar för uppdraget. Det innebär att vi kommer att komma olika djupt i våra analyser. Det är dock viktigt att vi håller oss till de sex gemensamma frågeområdena. Förslag på underfrågorna finns publicerat på den gemensamma samarbetsytan. Dokumentet heter *Länsspecifik analys*.

Varje länsstyrelse genomför den länsspecifika analysen efter de förutsättningar som finns inom sin verksamhet. För att få en så heltäckande bild som möjligt bör olika metoder för att samla in kunskapen användas. Det kan handla om att sammanställa redan befintliga dokument, se över olika föräldrastödjande aktörers hemsidor, diskutera med föräldrastödjande aktörer eller skicka ut frågor till nyckelpersoner. Resultatet av analysen bildar underlaget för en plan över de kommande åren av satsningen.

Återrapporteringen till Socialdepartementet kommer att bygga på denna analys. Varje länsstyrelse är självklart fri att lägga till fler frågeområden för analysen.

När ska analysen vara klar?

Förändringsarbete är inte en helt linjär process, vilket innebär att vi under hela uppdragstiden kommer att få kännedom om nya aspekter och få kunskaper som behöver komplettera den bild som analysen ger oss.

Den återrapportering som ska skickas till Örebro senast den 15 december kommer att bygga på analysen. En mall för återrapportering kommer att läggas ut på samarbetsytan senast den 3 november.

Bilaga 2.

Länsspecifik analys – Förslag på frågor 141003

- Fokus för analysen är det universella stödet till föräldrar med barn i tonåren!

- Totalt är det sex frågeområden som alla ska arbeta utifrån. Det första steget handlar om att identifiera nyckelpersoner. Ett förslag är sedan att fortsätta att arbeta med frågeområdena 1-4 eftersom de har fokus på förutsättningarna för arbetet och på de föräldrastödjande aktörerna. Frågeområdena 5 och 6 fokuserar mer på utveckling, utvärdering och uppföljning av föräldrastödsarbetet.

- Observera att underfrågorna ska ses som förslag. Det är inte meningen att alla frågor ska användas utan varje föräldrastödssamordnare väljer själv vilka underfrågor som känns relevanta. Har du egna förslag på underfrågor som du hellre använder, så gör det! Det är dock viktigt att vi håller oss till de sex gemensamma frågeområdena.

- Har ni frågor eller synpunkter på underlaget kommer ni ha möjlighet att diskutera det på samarbetsytan. Ni får också gärna kontakta någon av oss i arbetsutskottet om ni har frågor eller förslag på förbättringar av underlaget.

Arbetsutskottet: Camilla Pettersson (Örebro), Thomas Johansson (Dalarna), Johanna Morin (Skåne), Katarina Sandling Jonsson (Norrbotten), Ylva Fredén-Engvall (Västra Götaland), Karin Aleberg Lövgren (Stockholm)

Lycka till!

Frågeområden och förslag på underfrågor

1. Förutsättningar för arbetet regionalt och lokalt

- Vilka nyckelpersoner och nyckelfunktioner kan identifieras på regional respektive lokal nivå?
- Vilka mål- och styrdokument finns i länet som inkluderar ett universellt föräldrastöd? (exempelvis folkhälsoplaner, regionala/lokala utvecklingsprogram, ANDT-strategier)
- Finns det en regional och/eller lokala strategier för föräldrastödsarbetet?
- Finns det regionala och/eller kommunala samordnare? I så fall, i vilken organisation är de anställda och i vilken omfattning?
- Hur upplever nyckelpersonerna stödet för det regionala och det lokala föräldrastödsarbetet? (Exempelvis, finns det ett politiskt stöd för föräldrastödsarbetet, prioriteras arbetet bland aktörerna?)
- Finns det regionala och/eller lokala nätverk för föräldrastödsfrågorna? I så fall vilka är inkluderade i dessa? Vilket syfte har gruppen/grupperna?

- Finns det andra befintliga nätverk där föräldrastödsfrågorna är integrerade eller där de skulle kunna integreras?
- Finns det andra samverkansstrukturer för föräldrastödsarbetet? (exempelvis samverkan mellan kommuner och idéburen verksamhet eller samverkan kommuner emellan)
- Finns det särskilda resurser avsatta för föräldrastödsarbetet utöver personella resurser? (exempelvis projektmedel för någon specifik insats)
- Vilken erfarenhet finns vad gäller framgångsfaktorer i föräldrastödjande arbete som bör beaktas i uppdraget? (exempelvis finns mycket erfarenheter som vi kan ha nytta av i de kommuner som tidigare fått medel från Folkhälsoinstitutet för att i samarbete med ett lärosäte utveckla och utvärdera föräldrastödet)
- Finns det erfarenhet från andra förändringsarbeten inom de olika organisationerna som kan tas tillvara på inom denna satsning? (exempelvis vilka var framgångsfaktorerna och vilka hinder fanns för arbetet?)
- Finns det andra omständigheter som kan påverka arbetet (exempelvis stora skillnader i familjers förutsättningar, regionala och kommunala satsningar inom närliggande områden, forskningsprojekt)?

2. Vilket universellt stöd till föräldrar med barn i tonåren erbjuder aktörerna i länet?

Länsstyrelserna bör ha en **överblick** över vilket stöd som idag erbjuds länets föräldrar med tonårsbarn. Erfarenheter från tidigare karläggningsarbete är att det är svårt att få en heltäckande bild. Det beror bland annat på att det är många aktörer som är inblandade i föräldrastödet. En annan orsak är att definitionen av föräldrastöd är vid och kan innefatta en stor variation av insatser som involverar föräldrar.

- Finns det kartläggningar av föräldrastödet i ditt län? Vilken är den samlade bilden när det gäller stöd till föräldrar med tonårsbarn? Vilken information saknas?
- Vad säger nyckelpersonerna om vilken typ av stöd (exempelvis föräldrastödsprogram, mötesplatser, individuell rådgivning) som erbjuds föräldrar med tonårsbarn i länet? På vilka arenor som erbjuds i så fall stödet?
- Vem eller vilka är det som organiserar det befintliga stödet?
- Vad syftar det befintliga föräldrastödet till (exempelvis förebygga ANDT bland ungdomar, främja psykisk hälsa)
- Vilka avvägningar har gjorts i valet av insatser? (exempel barnets rättigheter, jämställt föräldraskap, evidensläget, föräldrars behov och önskemål, ekonomi)

3. Hur kan länsstyrelserna stödja föräldrastödjande aktörer?

- Vilka förväntningar finns kring länsstyrelsernas uppdrag?
- Vilket behov av stöd har de föräldrastödjande aktörerna? (exempelvis kompetensutveckling, erfarenhetsutbyte, samverkansstöd, uppföljningsstöd)
- Hur kan dialogen och samverkan mellan olika aktörer stärkas? Den idéburna sektorn och privata aktörer inkluderade!
- Kan länsstyrelserna bidra till att barnets rättigheter stärks i det föräldrastödjande arbetet? I så fall, på vilket sätt?
- Hur kan länsstyrelserna bidra till att det jämställda föräldraskapet stärks inom ramen för de insatser som genomförs och planeras regionalt och lokalt?
- Finns innovativa idéer som länsstyrelserna kan stödja?
- Kan dubbelarbete identifieras?

4. Vilka hinder och utmaningar kan identifieras regionalt och lokalt?

- Vilka utmaningar och hinder har tidigare funnits i arbetet med föräldrastöd?
- Finns det farhågor för framtidens föräldrastödsarbete? (exempelvis minskat stöd för frågan, minskade resurser, organisatoriska förändringar)

5. Hur kan arbetet med att *erbjuda* föräldrar stöd och att *nå* föräldrar utvecklas och stärkas?

- Vilka föräldrar nås och vilka nås inte av det befintliga stödet?
- Vilka förändringar behöver göras för att nå fler föräldrar med de insatser som erbjuds? (det kan exempelvis handla om att nå specifika målgrupper eller att inte vara heteronormativ i kommunikationen med föräldrar)
- Hur nås föräldrar idag med information om det stöd som erbjuds? Hur kan detta utvecklas?
- Vilket behov och vilka önskemål upplever nyckelpersonerna att föräldrar (både män och kvinnor) med tonårsbarn har? Upplever nyckelpersonerna att det finns lokala skillnader i föräldrars behov och önskemål? (det kan exempelvis handla om att någon aktör är särskilt viktig i ett visst område)
- Finns det några arenor som föräldrastödjande aktörer anser bör prioriteras i kommande arbete?
- Vad behöver utvecklas för att stödet ska stärka det jämställda föräldraskapet (exempelvis hur utformas och kommuniceras stödet så att de attraherar både män och kvinnor?, behöver särskilda insatser göras för att nå fler män?)

- Finns det ytterligare behov av kunskap kring föräldrars behov och önskemål?
- Vilken bakgrundsinformation om föräldrars situation kan vara viktigt att ha med sig i planeringen av kommande insatser?

6. Hur kan arbetet följas upp och utvärderas?

- Arbetar aktörerna med uppföljning och utvärdering av sina föräldrastödjande insatser?
- Vilka behov av stöd finns i arbetet uppföljning och utvärdering av insatser?
- Vilka resurser finns för uppföljning och utvärdering (personella, ekonomiska)?

Bilaga 3

Stöd till föräldrar med barn i tonåren – Återrapportering av arbetet 2014 & plan för arbetet 2015

- Återrapporteringen är indelad i två delar. I del 1 redovisas arbetet med uppdraget 2014. I del 2 redovisas planerna för 2015.
- I de frågor där du/ni ombeds att ge en beskrivning, försök att vara kortfattad och kärnfull.
- Har du frågor eller synpunkter tveka inte att kontakta Camilla Pettersson via samarbetsytan, mejl eller telefon 070-651 47 71.

DEL 1. Återrapportering av arbetet 2014

1) Finns det en föräldrastödssamordnare på länsstyrelsen eller har ni organiserat föräldrastödsuppdraget på annat sätt?

- ☐ En föräldrastödssamordnare på % i månader 2014
- ☐ Delat ansvar mellan flera medarbetare, nämligen personer, på totalt %
- ☐ Organiserat på annat sätt, t.ex. en föräldrastödssamordnare anställd av annan organisation.

Beskriv:

2) Har andra verksamhetsområden på länsstyrelsen varit involverade i uppdraget? I så fall, vilka verksamhetsområden och på vilket sätt har de varit involverade?

Beskriv:

3) Har du/ni använt det gemensamma analysunderlaget för att påbörja arbetet med en länsspecifik analys?

- ☐ Ja, jag har utgått från underlaget
- ☐ Ja, jag har delvis utgått från underlaget men jag har gjort följande förändringar:

Beskriv förändringarna:

- ☐ Nej

Beskriv ert tillvägagångssätt:

4) Beskriv kortfattat vad du/ni hittills har gjort i analysarbetet?

5) Hur har analysarbetet fungerat? Vad har varit lätt och vad har varit svårt?

6) Vilka kategorier av föräldrastödjande aktörer har identifierats i analysarbetet?

Exempelvis elevhälsopersonal, folkhälsosamordnare/arbetare, ANDT-samordnare, organisationsföreträdare för idéburen verksamhet

7) Hur många av länets kommuner har du/ni haft kontakt med?

X kommuner av länets totalt **X** kommuner

8) Vilken typ av kontakt har du/ni haft?

- ☐ Mejlkontakt med representanter från **X** kommuner
- ☐ Telefonkontakt med representanter från **X** kommuner
- ☐ Enskilda möten med representanter från **X** kommuner
- ☐ Deltagit i nätverksmöten där föräldrastödsfrågan diskuterats, totalt **X** möten

Beskriv gärna vilken/vilka typ/typer av nätverk det var:

- ☐ Annan typ av kontakt:

Beskriv:

9) Har du/ni haft kontakt med representanter från landstinget?

Beskriv vilken typ av kontakt och med vilken yrkesgrupp:

10) Har du/ni haft kontakt med representanter från idéburen verksamhet?

Beskriv vilken/vilka organisation/er du haft kontakt med och vilken typ av kontakt ni haft:

11) Har du/ni identifierat regionala och/eller lokala mål- och styrdokument som tar upp föräldrastöd?

☐ Nej

☐ Ja

Beskriv vilken typ av dokument det är (t.ex. regional utvecklingsstrategi, ANDT-strategier, folkhälsoplaner):

12) Beskriv din/er samlade bedömning av förutsättningarna för föräldrastödsarbetet regionalt och lokalt?

13) Har det gjorts några kartläggningar av föräldrastödsarbetet i ert län?

☐ Nej

☐ Ja

Beskriv vilka och om tonårstiden är inkluderad:

14) Vilka universella insatser till föräldrar med barn i tonåren har identifierats i ert län?

15) Beskriv din/er samlade bedömning av det universella stödet till föräldrar med barn i tonåren i ert län?

16) Utifrån analysen, beskriv hur länsstyrelserna kan stödja föräldrastödjande aktörer?

17) Utifrån analysen, beskriv hinder eller svårigheter för det regionala och lokala föräldrastödsarbetet?

18) Utifrån analysen, vilka förslag har kommit fram kring hur arbetet kan utvecklas när det gäller att *erbjuda* föräldrar med barn i tonåren stöd och att *nå* föräldrar?

19) Är det något annat som du/ni vill berätta som har betydelse för rapporteringen av föräldrastödsuppdraget?

20) Ekonomisk redovisning 2014

Rekvirerade medel:	kr
Förbrukade medel totalt:	kr
Lön inkl. sociala avgifter	kr
OH-kostnader	kr
Resor	kr
Arrangör/medarrangör för konferenser/utbildningar	kr
Egen kompetensutveckling	kr
Övriga kostnader, nämligen...	kr

DEL 2. Plan för länsstyrelsens arbete med föräldrastödsuppdraget 2015

1) Kommer det att finnas en föräldrastödssamordnare på länsstyrelsen eller planerar ni att organisera föräldrastödsuppdraget på annat sätt under 2015?

- ☐ En föräldrastödssamordnare på % i månader
- ☐ Delat ansvar mellan flera medarbetare, nämligen personer, på totalt %
- ☐ Organiserat på annat sätt, t.ex. en föräldrastödssamordnare anställd av annan organisation:

- ☐ Vet inte än

2) Beskriv vilket behov av stöd har du/ni för att genomföra föräldrastödsuppdraget?

3) Beskriv vad länsstyrelserna kan genomföra gemensamt för att underlätta arbetet med föräldrastödsuppdraget?

4) Har ni aktiviteter/insatser inplanerade för 2015?

- ☐ Nej
- ☐ Ja

Beskriv vilka och hur de är kopplade till resultatet av analysen:

Beskriv hur de ska följas upp och/eller utvärderas:

5) Planerar du eller någon annan på din länsstyrelse att under våren eller hösten delta i Örebro universitet utbildning *Förebyggandets konst – Föräldrastöd*?

☐ Nej

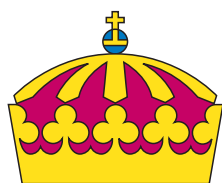
☐ Ja

Motivera ditt val:

6) Är det något annat som du/ni vill berätta som har betydelse för nästa års arbete med föräldrastödsuppdraget?

7) Återrapporteringen är ifylld av:

Stort tack!

Länsstyrelserna